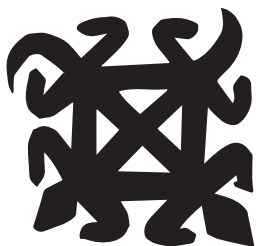


БЕРНАРДИН ЕВАРИСТО

МОМИЧЕ, ЖЕНА, ДРУГО



Превод от английски език Анелия Янева

Анишър
ЕГМОНТ

Анишър

Всички права запазени. Нито книгата като цяло, нито части от нея могат да бъдат възпроизвеждани под каквато и да е форма.

Оригинално заглавие: *Girl Woman Other*
Copyright: © 2019 by Bernardine Evaristo
All rights reserved.

Превод Анелия Янева
© Егмонт България, 2020
Редактор Ваня Петкова
Коректор Павлина Върбанова

Издава „Егмонт България“ ЕАД
1142 София, ул. „Фритьоф Хансен“ 9
www.egmontbulgaria.com

Отпечатано в „Ропринт“ ЕАД, 2021
Тираж: 1500 бр.
ISBN 978-954-27-2567-1

На всички сестри и на всички жени, и
на нашите братя, и на нашите мъже, и
на всички представители на LGBTQI

+

човешкото семейство

Глава първа

АММА

1

Амма

върви по крайбрежната покрай плавателния канал, който разполовява града ѝ, няколко ранобудни баржи бавно кръстосват наблизо

отляво ѝ се пада пешеходният мост на мореплавателска тема с неговите подобни на палуба тротоари и пилони като мачти

отдясно е завоят на реката, откъдето поема на изток покрай моста „Ватерло“, към купола на „Св. Павел“

тя усеща как слънцето започва да се издига, въздухът все още е свеж, преди градът да бъде похлупен от жегата и изпарения

по-нататък по крайбрежната един цигулар свири нещо подхождащо ободряващо

тази вечер в Националния театър е премиерата на пиесата на Амма „Последната амазонка на Дахомей“

*

мисли си за това как започна в театъра

когато тя и нейната дясна ръка Доминик станаха известни с това, че демонстративно напуснаха с гръм и трясък спектакли,

които оскърбяваха тяхната политическа чувствителност

техните мощни, добре обучени актьорски гласове се извисяваха откъм задните редове в залата, преди двете набързо да се изнесат

те вярваха в протеста, който е публичен, разрушителен и пряк, вбесявайки онези на срещуположни позиции

тя си спомня как изля пинта бира върху главата на режисьор, в чиято постановка полуголи черни жени тичаха по сцената и се държаха като идиоти

а после се понесоха из задните улички на Хамърсмит
виейки

после Амма прекара десетилетия в периферията, ренегат, мятан ръчни гранати по така наречения елит на обществото, който я низвергна и я прати в девета глуха

докато мейнстриймът не започна да абсорбира онова, което навремето се смяташе за радикално, и тя изведнъж установи, че храни надежди да се включи в него

което се случи чак когато начело на Националния преди три години застана първата жена артистичен директор в неговата история

след като дълго време се беше сблъсквала с любезното „не“ на нейните предшественици на този пост, една понеделнишка сутрин, тъкмо след закуска, Амма получи телефонно обаждане в момент, когато животът се беше прострял празен пред нея и единственото, което очакваше с нетърпение, бяха телевизионните драми онлайн

харесвам текста, трябва да го поставим, ще му бъдете ли и режисьор при нас? знам, че е в последния момент, но свободна ли сте да се видим на кафе тая седмица?

Амма отпива от своето американско с обичайната допълни-

телна доза кафе в него за летящ старт на деня, докато приближава сивия арткомплекс в стил архитектурен брутализъм пред себе си

поне се опитват да съживят с неонов светлини тая бункероподобна бетонна маса, където изложбите и събитията имат репутацията на по-скоро прогресивни, отколкото традиционни

и където преди години очакваше да бъде изхвърлена в мига, щом се осмели да прекрачи прага, по онова време хората наистина обличаха най-хубавите си дрехи, за да отидат на театър

и гледаха отвисоко всички, дето не са в подходящо облекло
тя желаше хората да носят единствено своето любопитство на спектаклите по нейни пиеси и не ѝ пукаше с какво са облечени, пък и си имаше свой собствен *майната-ви* стил, който, вярно, беше еволюирал далеч от клишираните дънки, барети ала Че Гевара, палестински шалове шемаг* и неизменната значка с два преплетени женски символа (не ми разправяй, че с дрехите си показваш как се чувстваш, момиче)

тя и досега носеше сребристи или златисти маратонки през зимата, безотказните сандали „Биркис“ през лятото

през зимата черен панталон, торбест или по тялото, в зависимост от това дали тая седмица е 12, или 14 размер (горната част винаги един размер по-малка от долната)

през лятото с шалвари от басма с щампа, малко под коляното
през зимата с ярки асиметрични ризи, пуловери, якета, палта
изрусените ѝ раста масури стърчаха като свещи върху торта
за рожден ден целогодишно

сребърни обеци халки, едри африкански гривни и розово червило

бяха от години нейна запазена марка в утвърждаването на собствения ѝ стил

* Шемаг – специфичен арабски шал, употребяван често в армейските части. – Бел. ред.

Яз

наскоро го определи като „фасон на луда бабичка, мамо“, изтъквайки това като оправдание да ѝ откаже, когато я помоли двете да отидат на пазар в „Марк & Спенсър“, както обикновено правят нормалните майки, защото не желаше да бъде засечена заедно с нея на улицата

Яз е съвсем наясно, че Амма открай време е всичко друго, но не и нормална, и макар превалила петдесетте, още не е стара, ама я се опитай да обясниш *това* на една деветнайсетгодишна; във всеки случай човек не бива да се срамува от остаряването особено когато целокупната човешка раса е в един кюп по този въпрос

макар понякога да изглежда, че само тя сред своите приятелки има желание да чества остаряването

защото е такава привилегия да не умреш преждевременно, казва им, докато вечерта се спуска, а те са насядали около кухненската маса в уютната ѝ къща сред редицата еднакви постройки в Брикстън

и вече са се заели с донесената от всяка една от тях храна: нахутена яхния, пикантно пиле на грил по ямайски, гръцка салата, леща къри, печени зеленчуци, агнешко по марокански, ориз с шафран, салата от цвекло и кейл, джолоф киноа и безглутенова паста за наистина досадните суета-сует

докато си наливаха вино, водка (по-малко калории) или нещо по-щадящо черния дроб по лекарско нареждане

тя очакваше те да одобрят нейната съпротива срещу тенденцията навлезлите в средната възраст да се жалват; вместо това получи в отговор дълбокомислени усмивки и ами какво да кажем за артритните пристъпи, загубата на паметта и горещите вълни?

Амма минава покрай млада улична музикантка

усмихва се окуражително на момичето, което отвръща със

същото

тя се бръква за няколко монети, пуска ги в калъфа на цигулката

не е готова да се откаже от цигарите, така че се обляга на парапета на крайбрежната и пали една, мрази се заради това

рекламите убеждаваха хората от нейното поколение, че пушенето ще ги направи да изглеждат зрели, бляскави, силни, умни, желани и най-вече готини

но никой не им каза, че това всъщност ги убива

тя зарейва поглед над реката, усещайки как топлият дим пътува надолу по хранопровода и успокоява нервите ѝ, опитвайки се да пребори прилива на адреналин от кофеина

четирийсет години премиери и пак продължава да се тресе всеки път

ами ако критиката я изравни със земята? отхвърли я единодушно с ревята с по една звезда, що за велика мисъл позволи в Националния да попадне тази самозвана измет?

тя, разбира се, знае, че не е самозванка, написала е петнайсет пиеси и е режисирала над четирийсет, и както веднъж писа един критик, Амма Бондзу е автор врял и кипял, известен с това, че умее да се справя с рисковете

ами ако специално поканената за премиерите публика, която обикновено я аплодира на крака, просто проявява любезност?

о, я стига, Амма, ти си кален в битките воин, забрави ли?

само погледни

тя има фантастичен кастинг: шест по-възрастни актриси (видели и добро, и зло ветерани), още шест по средата на професионалното поприще (оцеляващи-до-тоя-момент) и три свежи лица (наивно вярващи в успеха), едната от които, талантливата Симон, пристигаше на репетиции с мътен поглед, забравила да изключи я ютията, я печката, я да затвори прозореца в спалня-

та, и губеше безценното им време, звънейки в паника на своите съквартиранти

едва преди два месеца тя би продала даже баба си в робство, само и само да получи работата, а сега е разглезена малка при-мадона, която преди две седмици нареди на своята режисьорка да отскочи да ѝ донесе карамелено лате, когато бяха останали двете в репетиционната

толкова съм изтощена, мрънкаше постоянно Симон, наме-вайки, че само и единствено Амма е виновна за нейния тежък живот

едва ли е нужно да се споменава, че тя се справи с Малката мис Симон Стивънсън още на мига

Малката мис Стивънсън, която си мислеше, че само защото е кацнала в Националния направо от театралното училище, е на крачка от това да завладее Холивуд

но съвсем скоро

щеше да ѝ се изясни

в моменти като този на Амма ѝ липсваше Доминик, забегнала преди много време в Америка

двете трябваше заедно да споделят този неин професиона-лен пробив

запознаха се през осемдесетте на прослушване за игрален филм, чието действие се развиваше в женски затвор (че какво друго?)

и двете бяха вече разочаровани, защото получаваха все роли на робини, прислужници, проститутки, бавачки или престъп-нички

и все още нямаха работата

ругаеха жребия си в мизерно кафене в Сохо, докато поглъщаха

пържени яйца с бекон между две филии баят бял хляб и го

прокарваха със силен чай редом със секс труженичките, които
упражняваха професията отпред на тротоара
много преди Сохо да стане модна гей колония
виж ме само! каза Доминик и Амма я погледна, нямаше нищо
слугинско, майчинско или престъпно в нейния външен вид
беше суперготина, абсолютно великолепна, по-висока от по-
вечето жени, по-слаба от повечето жени, с шлифовани скули,
опушен грим, гъсти черни мигли, които буквално хвърляха сянка
върху лицето ѝ

ходеше с кожени дрехи, носеше косата си къса с изключение
на черния перчем, праметнат на една страна, и препускаше из
града на стар очукан велосипед с кошница, сега вързан с верига
отпред

не виждат ли, че съм възплътена богиня?! провикна се Доми-
ник с превзета интонация, отмятайки перчем и заемайки знойна
поза, когато всички глави се извърнаха към нея

Амма беше по-ниска, с африкански ханш и бедра
идеален материал за робиня, както ѝ каза един режисьор, при
когото се яви на прослушване за пиеса, посветена на еманципа-
цията

при което тя се обърна и си тръгна
на свой ред един кастинг директор беше казал на Доминик,
че му губи времето, когато се явила на прослушване за викто-
рианска драма, след като по онова време във Великобритания
нямало никакви чернокожи

но тя настояла, че е имало, нарекла го невежа и също напус-
нала

като в нейния случай беше затръшна вратата

Амма разбра, че в лицето на Доминик е открила сродна душа,
с която заедно да сритат нечии задници
а и беше доста вероятно двете да останат без работа, щом

мълвата за тия техни подвизи се разнесеше

така че отидоха в местния пъб, където разговорът продължи и виното се лееше

Доминик беше родена в предградието на Бристол „Сейнт Полс“ от майка афрогвианка, Сесилия, чиито родови корени стигаха в миналото чак до времената на робството, и баща индогвианец, Уинтли, чиито предци бяха наемни работници от Калкута

най-голямата от десет деца, които до едно бяха по-скоро черни, отколкото азиатци, и се самоопределяха като такива най-вече защото баща им беше свързан по-скоро с афрокарибската общност, сред която беше отраснал, а не с индийците, дошли от Индия

Доминик се досещаше за сексуалните си предпочитания още от пубертета, но благоразумно реши да запази за себе си тези догадки, защото не беше сигурна как ще реагират нейните приятели и семейството ѝ, а не искаше да бъде прокудена от обществото

пробва с момчета няколко пъти

на тях им харесваше

тя го търпеше

на шестнайсет, амбицирана да стане актриса, тя пое към Лондон, където хората гордо заявяваха своята аутсайдерска идентичност със значки

спеше под сводовете на крайбрежната и във входовете на магазините по „Странд“, яви се на интервю пред Асоциацията за подслон на чернокожи, където плака, лъга и маза как избягала от баща си, който я биел

но чиновникът от ямайски произход не беше впечатлен, значи са те налагали, така ли?

Доминик подсоли историята със сексуален тормоз от страна на родител и получи стая в хостел по ускорената процедура; осемнайсет месеца по-късно, след като седмици наред беше звънила през сълзи в офиса, тя беше настанена в едностайно жилище на асоциацията в малък блок в Блумсбъри

направих каквото беше нужно, за да си осигуря покрив над главата, каза тя на Амма, не е най-светлият момент в живота ми, признавам, но на никого не съм навредила, пък и баща ми никога няма да научи

постави си за цел да се самообразова в областта на историята на чернокожите, на културата, политиката и феминизма с помощта на онова, което откриваше в алтернативните книжарници на Лондон

накрая попадна в „Систъррайт“, „Ислингтън“, където авторите на всички книги бяха жени, прелистваше ги с часове; не можеше да си позволи да купи каквото и да било, но прочете цялата „Землячки: антология на чернокожия феминизъм“ на крак, идваше всяка седмица, както и всичко от Одри Лорд, до което успя да се добере

книжарите, изглежда, нямаха нищо против

когато ме приеха в крайно ортодоксалното театрално училище, аз вече бях политизирана и ги предизвиквах за всяко нещо, Амма

единствената цветнокожа в цялото училище

настоявала да разбере защо мъжките роли при Шекспир не могат да бъдат изпълнявани от жени, и само не ме бутай на тема междурасов кастинг, крещяла тя на курсовия ръководител, докато всички останали, включително студентките, мълчали

дадох си сметка, че съм сама

*

на следващия ден директорът на училището ме дръпна на-
страна

ти си тук, за да ставаш актриса, не политик
и ще бъдеш помолена да напуснеш, ако създаваш неприят-
ности

смятай се за предупреждена, Доминик

на мен ли го казваш, отвърна Амма, трябва да избираш между
затваряй си устата или се махай, нали?

колкото до мен, наследила съм бойния дух от баща си Квабе-
на, журналист и агитатор за независимостта на Гана

докато не дочул, че се канят да го арестуват за подстрекател-
ство, преместил се тук и чак до края работеше за железниците,
така срещнал мама на гара „Лондон Бридж“

той бил кондуктор, я тя работела в офиса над голямата чакалня

погрижил се именно той да ѝ провери билета, а тя – да е пос-
ледната, която слиза от влака, за да размени няколко думи с
него

майка ми Хелън е метис, родена през 1935 година в Шотлан-
дия

баща ѝ бил нигерийски студент, който изчезнал веднага след
завършването на образованието си в Абърдийнския универси-
тет

даже едно „довиждане“ не казал

години по-късно майка ѝ открила, че се е върнал при жената
и децата в Нигерия

дори не е знаела, че той има жена и деца

мама не е била единственият метис в Абърдийн през трий-

сетте и четирийсетте, но все пак била достатъчно рядка птица и го усещала

напуснала рано училище, постъпила в колеж за секретарки и дошла в Лондон точно когато градът взел да се пълни с африканци, пристигнали тук да учат или да работят

мама ходела на техните танцови сбирки в клубовете на Сохо, там харесвали нейната по-светла кожа и не толкова къдравата ѝ коса

разправяше, че се чувствала грозна, докато африканските мъже не ѝ казали, че не е така

трябва да видиш как е изглеждала по онова време
нещо средно между Лена Хорн и Дороти Дандридж
така че, да, голяма грозотия

мама се надявала на тяхната първа среща да отидат на кино, а после в нейното любимо заведение „Клуб Африк“, точно тук, в Сохо, намекнала за това доста ясно, много обичала да танцува на хайлайф музика и на западноафрикански джаз

вместо това той я завел на една от своите социалистически сбирки в задното помещение на пъба „Слон и замък“

където група мъже се наливали с бира и бистрели политиката за независимост

седяла там, опитвала се да изглежда заинтригувана, впечатлена от неговия интелект

мен ако питаш, по-скоро той бил впечатлен от нейното мълчаливо примирение

оженили се и се преместили в Пекъм

бях най-малкото от децата и единствено момиче, обясни Амма, издухвайки още цигарен дим в и без това гъсто задименото заведение

тримата ми по-големи братя станаха адвокати и лекар, а без-

прекословното им подчинение спрямо очакванията на баща ни означаваше, че мен няма да ме притискат да следвам примера им

неговата единствена грижа беше да се омъжа и да имам деца и приемаше актьорската ми кариера за хоби, докато не се омъжа и не родя

татко е социалист, който иска съдбата на цялото човечество да бъде променена към по-добро чрез революция
буквално

казах на мама, че се е омъжила за човек, който още живее в патриархата

погледни го от друга страна, Амма, каза тя, баща ти се е родил мъж в Гана през двайсетте, докато ти си родена жена в Лондон през шейсетте

накъде биеш?

не може да очакваш от него да ти „влезе в положението“, както се изразяваш ти

дадох ѝ да разбере, че е апологет на патриархата и съучастник на система, която угнетява всички жени

тя отвърна, че човешките същества са сложни създания

казах ѝ да не се държи покровителствено с мен

мама работеше по осем часа дневно във фабриката, отгледа четири деца, поддържаше къщата, грижеше се вечерята на патриарха да е навреме на масата и всяка сутрин той да е с изгладена риза

а през това време него никакъв го нямаше, спасяваше света единственото му домашно задължение беше да донесе месо от месаря за неделния обяд – един вид, ловец събирач от предградията

наясно съм, че откакто всеки пое по своя път и вече не живеем с нея, мама се чувства неосъществена, защото цялото ѝ време мина в това или да чисти, или да преподрежда

тя никога не се е оплаквала от своя жребий, нито пък се е карала с татко – сигурен знак, че е била потисната

сподели ми, че отначало опитвала да го държи за ръка, но той все се дърпал, казал ѝ, че външните прояви на привързаност били английски превземки, и тя никога повече не опитала

но всяка година за Св. Валентин той ѝ купуваше възможно най-сентименталната картичка, която може човек да изнамери, обичаше сентиментална кънтри музика, в неделя вечер сядаше в кухнята и слушаше албуми на Джим Рийвс и Чарли Прайд

с чаша уиски в ръка, докато с другата си бършеше сълзите

*

татко живееше изцяло за своите агитсбирки, демонстрации, стачни постове пред Парламента и стоеше на пазара в Люишъм, за да продава вестник „Соушълист Уъркър“

отраснах, слушайки по време на вечеря неговите проповеди на тема злините на капитализма и колониализма и достойнствата на социализма

това беше неговият амвон, а ние – паството му от пленници сякаш буквално ни тъпчеше насила със своята политика

сигурно щеше да е важна личност в Гана, ако се беше върнал, след като тя получи независимост

вместо това си остана доживотен президент на нашето семейство

той не знаеше, че съм обратна, ти майтапиш ли се?! мама ме посъветва да не му казвам, достатъчно трудно ми беше дори на нея да признае, самата тя се усъмнила, когато в разгара на модата на тесните поли и студеното къдрене съм ходела с дънки

„Ливайс“, така каза

сигурна беше, че това е само преходен етап и аз ще ѝ го напомня, когато стана на четирийсет

татко изобщо не го беше грижа за „феите“ и се смееше на всички хомофобски шеги в комедийните шоу програми по телевизията в събота вечер, стига те обаче да не се отнасяха до нечия тъща или чернокожите

Амма разказа как последната учебна година отишла на първата си сбирка на чернокожи жени в Брикстън – видяла флаер в местната библиотека

Илейн, жената, която ѝ отворила вратата, притежавала съвършена афроаура, изваяните ѝ крайници били плътно обгърнати от светлосини дънки и прилепнала дънкова риза

Амма я пожелала от пръв поглед, последвала я до основното помещение, където жените били насядали по дивани, столове, възглавници или просто по турски на пода и надигали чаши с кафе или сайдер

нервно посегнала да си вземе цигара, когато започнали да си подават кутията от ръка на ръка, седнала на пода и се облегла на тапицирано с туид кресло, което сякаш някоя котка била мачкала, усещайки топлия крак на Илейн, опрян о ръката ѝ

слушала ги как дебатират що е то да си черна жена

какво е да си феминистка, щом като феминистките организации на белите ги карат да се чувстват нежелани

какво е усещането да те наричат „негър“ или пък да те бият главорези расисти

какво е, когато белите мъже отворят вратата или отстъпват мястото си в градския транспорт на бели жени (което е сексизъм) но не и на тях (което е расизъм)

Амма споделяла тези преживявания и взела да се включва в техния рефрен от типа на „ние те чуваме, сестро, всички сме

минали през това, сестро“, започвайки да се чувства сред свои

след края на тая първа сбирка жените взели една по една да се сбогуват, а Амма предложила да остане, за да помогне на Илейн да измие чашите и пепелниците

любиха се на един от изтърбушените дивани в заревото на уличните лампи и под акомпанимента на полицейските сирени, профучаващи наблизко

било най-близкото усещане до това да прави любов сама със себе си

поредното самоосъзнаване

следващата седмица, когато отишла на сбирката

Илейн се целувала и натискала с друга жена

изобщо не ѝ обърнала внимание

затова Амма повече не стъпила там

Амма и Доминик стояха, докато най-накрая не ги изгониха, обръщайки междувременно множество чаши червено вино

решиха, че трябва да основат своя собствена театрална компания, ако искат да се реализират като актриси, защото нито една от тях не беше склонна да предаде убежденията си, за да получи работа

нито да си затваря устата, за да я запази

това, изглежда, беше очевидният път напред

затова нахвърляха идеи за име на компанията върху отъмкнатата от клозета тоалетна хартия

Театрална компания „Буш Уимен“ най ги спечели

те щяха да бъдат гласът в театъра, където иначе цареше мълчание

оттук щяха да излязат на бял свят историите на черните жени и азиатките

щяха да създадат театър по свои правила
това стана и мото на компанията
по Нашите Правила
или Нищо.

2

Стаите, където живееха, се превърнаха в репетиционни, реквизита превозваха със стари баничарки, костюмите идваха от магазини втора употреба, декорът – от вехтошарски складове, привикаха своите съжителници да им помагат, всеки се учеше в движение, *ad hoc*, всеки, давайки максимум от своята дан

тракаха молбите за финансиране на стари пишешки машини с липсващи клавиши, бюджетирането беше толкова чуждо на Амма, колкото и квантовата физика, и тя се запъна, че няма намерение да седи зад някакво бюро като хваната в капан

разстройваше Доминик, когато закъсняваше за срещите по административни въпроси, и си тръгваше, преди да са завършили, под предлог, че има главоболие или предменструални болки

скараха се, когато влезе в магазин за канцеларски материали и веднага изхвъркна навън, твърдейки, че вътре е получила паник атака

на свой ред тя се нахвърляше на Доминик, ако не представеше сценария, който беше обещала да напише, а вместо това беше стояла до късно по клубовете, или пък си забравяше репликите наред представлението

шест месеца след началото двете вече бяха в непрекъснати пререкания и както се бяха сприятелили от пръв поглед, така установиха, че не могат да работят заедно

Амма организира в дома си среща, на която трябваше веднъж